

Klassz!

Új közelítések a klasszikus
magyar irodalomhoz és színházhoz

A BBTE MAGYAR IRODALOMTUDOMÁNYI INTÉZETÉNEK
ÉS AZ ELTE XVIII-XIX. SZÁZADI MAGYAR IRODALOMTÖRTÉNETI TANSZÉKÉNEK
KÖZÖS MŰHELYKONFERENCIÁJA

Szervezők:

UNIVERSITATEA BABEȘ-BOLYAI
BABEȘ-BOLYAI TUDOMÁNYEGYETEM
BABEȘ-BOLYAI UNIVERSITÁT
TRADITIO ET EXCELLENTIA

FACULTATEA DE LITERE
BÖLCSESZETTUDOMÁNYI KAR
FAKULTÁT FÜR PHILOGIE

Klassz!

Új közelítések a klasszikus magyar irodalomhoz és színházhoz

A BBTE Magyar Irodalomtudományi Intézetének és az ELTE XVIII-XIX. Századi Magyar Irodalomtörténeti Tanszékének közös műhelykonferenciája

A konferencia támogatója: A Kolozsvári Akadémiai Bizottság

Babeş-Bolyai Tudományegyetem

Bölcészettudományi Kar

Kolozsvár, 2018. december 14.

kis díszterem (Popovici terem)

Az utóbbi időszaknak a közoktatásról folytatott eszmecsereiben gyakran látni, hogy kijátsszák a klasszikus magyar irodalmat és színházat (is) a modern és a kortárs irodalommal / színházzal szemben. Ez azt sugallhatja, hogy a klasszikus magyar (vagy a korábbi) irodalom eleve önmagában létezik, önmagában korszerűtlen, s nem a közvetítésen, nem a filológiai vagy másfajta értelmezői gyakorlatokon keresztül mutatkozik meg, nem ezeken keresztül válik izgalmassá, korszerűvé, elgondolkodtatóvá. A két tanszék közös műhelykonferenciája arra vállalkozik, hogy a közvetítés, értelmezés gesztusainak a fontosságánál időzzön el, s azt járja körül, hogy egy-egy újszerű nézőpont, keret, módszertani megoldás milyen módon teheti meglepően korszerűvé, olvashatja modernné és kortárssá a klasszikus magyar irodalom és színház bevett szövegeit és jelenségeit.

8.59 – 9.00: Klassz egy percben! A konferencia szervezői köszöntik a résztvevőket (Szilágyi Márton, T. Szabó Levente)

(A konferencia előadásai 20 percesek, ezt követően 10 perc áll rendelkezésre kérdésekre, hozzászólásokra.)

(elnök: Berszán István)

9.00 – 9.30 Margócsy István: *Az irodalom státusának változása a 19. század folyamán*

9.30 – 10.00 Balogh Piroska: *Friedrich August Werthes esztétikai előadása 1791-ből: kérdések és lehetőségek az egyetemi esztétika kutatásában*

10.00 – 10.30 Molnár Gábor Tamás: *A hatástörténeti elv megjelenése közoktatási tananyagokban*

10.30 – 10.50: kávészünet

(elnök: Gábor Csilla)

10.50 – 11.20: Zabán Márta: *Csiky Gergely és a modern magyar dráma*

11.20 – 11.50: Boldog-Bernád István: *A beilleszkedés nehézségei. Kisfaludy Károly a siker előtt*

11.50 – 12.20: Egyed Emese: *Berzsenyi és Vörösmarty Bethlen Ferenc színpadán (1835-1838)*

12.20 – 14.00: ebédszünet

(elnök: Selyem Zsuzsa)

14.00 – 14.30: Vaderna Gábor: *Honnan és hová? A nagyszalontai Arany János-kiállítás dilemmái*

14.30 – 15.00: Gyimesi Emese: *Szendrey Júlia gyermekeinek levelezése és versei*

15.30 – 16.00: Orbán Gyöngyi: *A történetiség káráról és hasznáról az irodalomoktatásban*

16.00 – 16.30: Biró Annamária: *A német Batsányi és a magyar Johann B*

16.30 – 16.50: kávészünet

(elnök: Margócsy István)

16.50 – 17.20 Szilágyi Márton: *Vahot Imre, az irodalmi vállalkozó. (Dalidók az 1850-es, 1860-as években)*

17.20 – 17.50 T. Szabó Levente: *Hogyan tanultunk meg hallgatni a modern színházban? Hang, zaj, zöreje a 19. századi színházi nézőtereken*

17.50 Mitől klassza a klasszikus? Zárszó

Az előadások rezüméi

Margócsy István

Az irodalom státuszának változása a 19. század folyamán

Előadásom azt vizsgálja, hogy miként változott meg a nemzeti irodalom ideológiája azáltal, hogy a kiegyezés után államideológiává kreálták, s ismeretét és kultuszát kötelezővé tették.

Balogh Piroska

Friedrich August Werthes esztétikai előadása 1791-ből: kérdések és lehetőségek az egyetemi esztétika kutatásában

Friedrich August Werthes 1784 és 1791 között működött az esztétika professzoraként a pesti egyetemen. A korábbi szakirodalom elsősorban drámaírói tevékenységét értékelte, esztétikai nézeteiről lényegében csak néhány sablonos minősítés van forgalomban. Előadásomban egy kéziratos hallgatói jegyzet alapján fogok pontosabb képet körvonalazni Werthes esztétikaelméleti nézeteiről, és körüljárni a kérdést, miért lehet fontos ennek vizsgálata a magyar irodalomtörténet szempontjából. A konkrét esettanulmány kapcsán általánosabb módszertani kérdéseket is érinteni szeretnék, elsősorban azzal kapcsolatban, hogy az ún. egyetemi esztétika („Universtätsästhetik”) kutatása milyen módon, időkeretekben történik, és milyen jelentősége lehet a magyarországi esztétika-, művészet-, kritika- és irodalomtörténet szempontjából.

Molnár Gábor Tamás

A hatástörténeti elv megjelenése közoktatási tananyagokban

Az előadás néhány, a magyarországi közoktatás számára készült tankönyv és tananyag példáján keresztül mutatja be a kortárs és a klasszikus irodalom összekapcsolásának lehetőségeit. A tananyag-elrendezési és módszertani megoldásokat a hatástörténet hermeneutikai elvének kontextusában vizsgálom, amely a historizmus és a prezentizmus közötti szembenállás meghaladását megcélzó elméleti koncepcióként fogható fel. Az előadásban a tankönyvekben nyíltan vagy burkoltan megjelenő irodalomelméleti koncepció és a megvalósítás módszertana közötti viszony kerül a középpontba.

Zabán Márta

Csiky Gergely és a modern magyar dráma

Bár mára jószerével kiszorult az irodalomtörténeti érdeklődés homlokteréből, Csiky Gergely életművével kapcsolatban számos sztereotípiát él a magyar irodalomtörténetben. Előadásomban Csiky egyes szövegei mentén próbálom meg újra játékba hozni az életművet, és igyekszem rákérdezni ezeknek a sztereotípiáknak a fenntarthatóságára.

Boldog-Bernád István

A beilleszkedés nehézségei: Kisfaludy Károly a siker előtt

Előadásomban Kisfaludy Károly irodalmi karrierjének legelső időszakát vizsgálom, azt, amely megelőzte a *Tatárok Magyarországon* népszerűséget hozó bemutatóját. A források tanulása szerint már jóval korábban megpróbálkozott az irodalmi pályával, azonban a beilleszkedése az akkori irodalmi életbe több okból is kudarcba fulladt. Ennek a korai kísérletnek az állomásait és a kudarc okait mutatom be, majd pedig a Bécsből hazatért szerző újabb kísérletét, amely végül már sikerhez vezetett. Kutatásom során elsősorban egyidejű forrásokra támaszkodom, melyek hiányos és szörványos voltak ellenére is belátást engednek Kisfaludy Károly pályájának ezen időszakába.

Egyed Emese

Berzsenyi és Vörösmarty Bethlen Ferenc színpadán (1835-1838)

„Ne nézz hát vágyaid távolába”. Gróf Bethlen Ferenc *A Saturn-kórosok* című színpadi utópiája (1835) Berzsenyi- és Vörösmarty-szövegek életvezetési mintaként való olvasásának veszedelmes voltát mutatja meg jó színpadi érzékkel, időtaztató és fourierista elemekkel – bohózatként, többretegű, látványos szatíráként. Az előadás a produkció részletes tervével foglalkozva színpad és irodalom eredendő összefüggéseit keresi.

Vaderna Gábor

Honnan és hová? A nagyszalontai Arany János-kiállítás dilemmái

2018. március 14-én nyílt meg a nagyszalontai Arany János Emlékmúzeum új állandó kiállítása. Arany János 1882-ben bekövetkezett halála után a költő fia, László édesapja személyes tárgyait, az akadémiai lakás bútorait egy, a szülővárosban létesülő múzeumnak adományozta. Az 1899-ben megnyílt múzeum már eleve egy paradox térben kapott helyet: egy budapesti polgárlakás berendezési tárgyai a felújított egykori, erődszerű lakótorony szűk tereiben idegen testek voltak, s a csonkaságától megszabaduló Csonka torony is úgy vált múzeumi térré, hogy egyúttal a település hajdú identitását is kifejezte, s a város nagy szülőttének költészetét is megidézte. A 2017-18-as Arany-émlékév során a múzeum tárgyait egytől-egyig restaurálták, s az időközben leromlott állapotú torony is megújult. Az előadás az új kiállítás muzeológiai-irodalomtörténeti dilemmáit fogja vázolni.

Gyimesi Emese

Szendrey Júlia gyermekeinek levelezése és versei

Előadásomban egy olyan forráscsoport elemzésére vállalkozom, amelynek sajtó alá rendezésén jelenleg dolgozom: Szendrey Júlia gyermekeinek levelezését és verseit vizsgálom. Noha Szendrey Júlia a 19. századi magyar irodalom egyik legtöbbet emlegetett nőalakjának számít, életének második házasságkötését követő majdnem két évtizede, családjának kapcsolati hálója és gyermekeinek írásai azonban még ma is jórészt publikálatlanok. Holott kivételesen ritka forrástípusnak számítanak a gyermekek által írt ego-dokumentumok.

Szendrey Júlia gyermekei (Petőfi Zoltán, Horvát Attila, Árpád és Ilona) a korszak egyik legkiemelkedőbb értelmiségi családjában nőttek fel. Rendszeresen írtak verseket édesanyjuk, rokonaik, Szendrey Mária és Gyulai Pál gyermekeinek születésnapjára, és más témában is, játékos folyóiratot szerkesztettek, valamint sokat leveleztek egymással, miután Petőfi Zoltán gyámjához és nagybátyjához, Petőfi Istvánhoz került Csákovára. Ez a forráscsoport nemcsak azért jelentős, mert döntő többsége mindmáig kiadatlan maradt annak ellenére is, hogy Petőfi fiáról és felesége második családjának hétköznapi életéről van benne szó. A versek és levélcszövegek retorikájának vizsgálata az 1860-as évek irodalmi, kulturális életét, sajtóközegét, családi viszonyait, valamint a mindezeket erősen befolyásoló korabeli városi kultúra aspektusait az eddigi ismeretekhez képest új nézőpontból: gyermek szempontból mutatja meg.

Orbán Gyöngyi

A történetiség hasznáról és káráról az irodalomoktatásban

Az előadás annak tisztázása-megvilágítása, miért is lenne szükséges - egy megújított értelemben vett - történetiségnek az érvényesítése az irodalom oktatásában. Ami összefügg azzal a kérdéssel, hogy miért lenne fontos a klasszikus szövegeket nem kizárni a tananyagból a kortárs művek ellenében, vagyis azzal, hogy ez a szembeállítás maga miért anomália, ami éppen, hogy ellentmond az irodalom természetének. Persze ehhez előzetesen azt kellene megvilágítani, hogy a pozitivisták történetiség-elv leváltása egy merőben ahistorikus irodalomszemlélettel miért nem jelentett valódi paradigmaváltást az irodalomoktatásban, hogy ez hogyan vezetett aztán el a további leegyszerűsítésekhez, az applikáció rigid elválasztásához a megértés-értelmezéstől, illetve, hogy miért lenne szükséges az irodalomtörténeti folyamatnak mint diszkontinuitásokkal tördelt mozgásnak a jelentésalakító erejére figyelve alakítani a tananyagot, s hogyan lehetne/kellene az irodalomórát - ismeretek átadása helyett - az esztétikai-hermeneutikai tapasztalás helyévé tenni.

Biró Annamária

A német Batsányi és a magyar Johann B

Márton László 1999-ben gótikus betűkkel szedett, metszetekkel illusztrált, limitált példányszámú bibliofil kiadásban jelentette meg *Die fliehende Minerva* című kisregényét. A Batsányi nevű főszereplő linzi tartózkodásáról szóló alaptörténet nem sokat változik a 2006-ban kiadott *Minerva búvóhelye* című magyar változatig, bár ott a főszereplőt inkább Johann B. néven emlegeti a szerző. A nevekkal való játék a magyar változatban többször is elbizonytalanítja a referenciák felfejtésére vágyó olvasót: hiába akarnánk a szöveget Batsányi János és Baumberg Gabriella (vagy Gabriele v. Baumberg) linzi száműzetésének történeteként olvasni, a történetet idején utóbbi szereplő valójában már nem is él. Előadásomban arra keresem a választ, hogy a fikció tere milyen eszközökkel képes megidézni a 19. századi szereplőket, és milyen reprezentációs technikákat alkalmaz a felvilágosodás eszmerendszerének bemutatására.

Szilágyi Márton

Vahot Imre, az irodalmi vállalkozó. (Dalidók az 1850-es, 1860-as években)

A magyar irodalomtörténetírás egyik adóssága, hogy elhanyagolta Vahot Imre irodalomszervezői, szerkesztői tevékenységének részletes vizsgálatát. Hiszen Vahot nélkül aligha lehet megérteni a magyar sajtó és a magyar irodalmi intézményrendszer 1840-es évektől induló periódusát. Az alábbiakban annak a szerteágazó tevékenységnek, amely Vahot Imrét jellemezte, csupán egyetlen vonulatát kívánom kiemelni: ez pedig az író-szerkesztő irodalmi estek szervezőjeként való megjelenése – a leginkább az 1850-es, 1860-as években, de korábbi jelenségeket is figyelembe véve.

Arra jó másfél évtizede vállalkoztam először, hogy az 1850-es évek végének egyik fontos irodalomszociológiai jelenségét, az utólag többnyire „dalidó”-ként emlegetett jelenséget Lisznyai Kálmán személye köré rendezve elemezzem. A centrum kiválasztása nem volt véletlen vagy esetleges: valóban Lisznyai Kálmán volt ezeknek a sajtós, cigányzene és irodalmi felolvasás váltakozására épülő „happening”-eknek a meghatározó figurája. Csakhogy az is kétségbevonhatatlan, hogy a szervezés és a koncepció kialakítása Vahot Imre nevéhez köthető, mondhatni, ő találta ki ennek a műsortípusnak az alapformáját. Érdemes tehát áthelyezni a vizsgálat fókuszát: más összefüggések válnak ugyanis érzékelhetővé, ha Vahot Imrét állítjuk a középpontba, s ha a másfél évtizeddel korábbi áttekintéshez képest nagyobb forrásbázis felhasználásával az ő személye köré épül ki az értelmező leírás.

T. Szabó Levente

Hogyan tanultunk meg hallgatni a modern színházban? Hang, zaj, zörej a 19. századi színházi nézőtereken

Ha a színházi kultúra történetéről beszélünk, ritkán válik távlatos kérdéssé, hogy milyen is lehetett a korábbi korszakok színházának hangzó környezete (soundscape / Klanglandschaft / paysage sonore). Pedig az, hogy mi számított egy 19. századi színházi eseményben legitim hangnak vagy zajnak, elfogadhatatlan zörejnek, netán hogy a közönség mikor, hogyan és milyen módon „szólhatott hozzá” egy előadáshoz, egyáltalán nem mellékes körülmény annak a megértésében, hogy milyen volt a 19. századi színházeszmény, milyen előadás- és játéktípusokat tett lehetővé s milyen interakciót biztosított a színészek és a közönség között. Az előadás a színházi tetszés- és nemtetszésnyilvánítás mára már néha szokatlannak ható hangkultúráján keresztül kíséri végig a színházi események hangzásvilágának a radikális átalakulását s ebből próbál következtetni a színházi modernizáció természetére.

A konferencia támogatója:

